

ЎЗБЕКИСТОН Республикаси
Давлат ҳуқуқ институти

ҚИЁСИЙ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ

Ўқув қўлланма

Тошкент-2025

ҚИЁСИЙ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ ИНСТИТУТИ

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
DAVLAT VA HUQUQ INSTITUTI

ҚИЁСИЙ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ

Рецензентлар :

Юридик фанлари доктори, профессор А.А.Туляганов;

Юридик фанлари доктори, профессор Н.П. Азизов

ЎҚУВ ҚЎЛЛАММА

ТОШКЕНТ 2025

УЎК 342(075.8)

КБК 67.400я73

С 21

ISBN 978-9910-8344-6-2

Саидов, А.Х. Қиёсий конституциявий ҳуқуқ [Матн] : ўқув қўлланма / А.Х. Саидов, М.Т. Тургунов, Э.А. Курбанова.- Тошкент: Nurli Qalblar, 2025.-308 б

Ушбу ўқув қўлланмада «Қиёсий конституциявий ҳуқуқ» фанининг тушунчаси, предмети ва тизими, хорижий давлатларда шахснинг конституциявий-ҳуқуқий мақоми, сиёсий партияларнинг фаолияти, давлат органларини (қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти) ҳамда ўзини ўзи бошқариш органларини шакллантириш усуллари ва уларнинг фаолият тартиби, шунингдек, хорижий мамлакатлар конституцияларининг асосий қоидалари кўриб чиқилди. Юридик олий ўқув юртлари талабалари, ИИВ тизимидаги таълим муассасалари тингловчилари ва курсантлари учун мўлжалланган.

© Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Давлат ва ҳуқуқ институти, 2025 г.

КИРИШ

“Қиёсий конституциявий ҳуқуқ” фанининг асосий мақсади – талабалар, тингловчилар ва курсантларда замонавий дунё конституциялари, уларнинг хусусиятлари ҳақидаги илмий тасаввурларни шакллантириш, чет эл мамлакатларининг конституциявий тузилиши ва шахснинг ҳуқуқий мақоimini конституциявий тартибга солиш принциплари ва қоидалари тўғрисида билим бериш, турли конституциявий-ҳуқуқий ҳодисаларни тўғри баҳолаш кўникмасини ривожлантиришдан иборатдир.

Ушбу фанни ўрганиш жараёнида талабалар, тингловчилар ва курсантлар қиёсий таҳлил усуллари билан танишадилар, бу эса замонавий конституцияларнинг давлат ҳуқуқий тизимидаги ўрнини, чет эл мамлакатларининг конституциявий амалиётидаги умумий ва хусусий жиҳатларни аниқлаш имконини беради. Шу билан бирга, талабалар, тингловчилар ва курсантларда олинган билимларни қўллаш, давлатларнинг конституциявий тузумидаги ўхшаш ва фарқли жиҳатларни аниқлаш кўникмасини шакллантириш муҳим аҳамиятга эга. Фан маърузалар, семинарлар ва мустақил тайёргарлик давомида ўрганилади.

Мавзуларни ўрганиш жараёнида талабалар, тингловчилар ва курсантларнинг давлатларнинг ҳуқуқий тизими тўғрисида тасаввурга эга бўлиши ва уларнинг давлат ҳамда ҳуқуқий тузилиши юзасидан хулоса чиқариши лозим. Мавзу бўйича асосий масалалар юзасидан ўз фикрларини аниқ бир давлатнинг конституциявий ҳужжатлари асосида асослаб беришлари керак.

Ўқув жараёнининг муҳим қисми – талабалар, тингловчилар ва курсантларнинг мустақил ишидир. Бу жараён фан доирасидаги масалаларни мустақил ва чуқур ўрганишни, зарур маълумотларни ўзлаштиришни, талабалар, тингловчилар ва курсантларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришни ва мустақил таҳлил қилиш кўникмаларини шакллантиришни ўз ичига олади.

Kahl W., Glaser A.: Die Nachhaltigkeit der parlamentarischen Demokratie / Nachhaltigkeit im Recht, Baden-Baden 2003, S. 9 ff.; Schmitt C., Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus, 8. Auflage, Berlin 1996, S. 41 ff.

МУНДАРИЖА

КИРИШ.....	3
1 БОБ “ҚИЁСІЙ КОНСТИТУЦИАВИЙ ХУҚУҚ” ФАНИ ТУШУНЧАСИ, ПРЕДМЕТИ ВА ТИЗИМИ.....	5
§1. Қиёсий конституциявий ҳуқуқ” фани тушунчаси ва предмети.....	5
§2. Қиёсий конституциявий ҳуқуқнинг мақсади, вазифалари ва методлари	9
§3. Қиёсий конституциявий ҳуқуқнинг тизими ва манбалари	15
2 БОБ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРДА ШАХСНИНГ КОНСТИТУЦИАВИЙ-ХУҚУҚИЙ МАКОМИ	42
§1. Хорижий давлатларда инсон ҳуқуқларининг конституциявий тартибга солиниши.....	42
§2. Фуқароликка кириш ва чиқиш тартиби.....	52
§3. Инсон ҳуқуқларига риоя этилишини назорат қилишни таъминловчи органлар тизими.....	55
3 БОБ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРДА СИЁСИЙ ПАРТИЯЛАР ВА САЙЛОВЛАР	61
§1. Сиёсий партияларнинг ҳуқуқий мақомини конституциявий тартибга солиш	61
§2. Сиёсий партияларнинг сайлов тизимидаги ўрни ва роли	68
§3. Сайлов ҳуқуқи ва чет эл давлатларида сайловлар	73
4 БОБ ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИДА ДАВЛАТНИНГ АСОСИЙ ШАКЛАРИ.....	83
§1. Давлат шакли конституция-ҳуқуқий институт сифатида	83
§2. Бошқарув шакли – конституциявий-ҳуқуқий институт сифатида	85
§3. Давлат тузилиши шакли конституциявий-ҳуқуқий институт сифатида.....	94
§4. Сиёсий режим конституциявий – ҳуқуқий институт сифатида.....	109
5-БОБ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРДА ҚОНУН ЧИҚАРУВЧИ	

ҲОКИМИЯТ: ПАРЛАМЕНТ.....	123
§1. Қонун чиқарувчи ҳокимият тушунчаси.....	123
§2. Парламент шакллантириш тартиби, тузилиши, ваколатлари ва асосий фаолият йўналишлари.....	128
§3. Хорижий давлатларда қонунчилик жараёни ва унинг босқичлари.....	144
6 БОБ_ИЖРО ҲОКИМИЯТИ: ДАВЛАТ РАҲБАРИ ВА ҲУКУМАТ ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИДА.....	154
§1. Ижро ҳокимияти тушунчаси.....	154
§2. Давлат раҳбарининг давлат механизмидаги тутган ўрни.....	158
§3. Ҳукуматнинг шаклланиши, таркиби, тузилмаси ва турлари.....	170
7 БОБ_СУД ҲОКИМИЯТИ ВА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРДА ҲУҚУҚ-НИҲОЯТ ОРГАНЛАРИ ТИЗИМИ.....	185
§1. Суд ҳокимияти тушунчаси.....	185
§2. Чет эл мамлакатларида конституциявий назоратнинг шаклланиши.....	230
§3. Чет эл мамлакатларида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг шаклланиши ва фаолияти тартиби.....	234
8 БОБ_ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА МАҲАЛЛИЙ БОШҚАРУВ ВА ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ.....	247
§1. Хорижий мамлакатларда маҳаллий ҳокимият органлари фаолиятининг умумий хусусиятлари ва асосий тамойиллари.....	247
§2. Дунё мамлакатларида муниципал органлар тизими.....	252
§3. Муниципал органларини шакллантириш тартиби, тузилиши, ваколатлари ва молиявий таъминлаш.....	254
9 БОБ_ДУНЁНИНГ РИВОЖЛАНГАН МАМЛАКАТЛАРИ КОНСТИТУЦИЯЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ.....	262
§1. Ривожланган мамлакатлар конституцияларидаги умумий ва ўзига хос хусусиятлари.....	262
§2. Марказий Осиё давлатларида конституциявий ислохотлар.....	277
§3. Замонавий ислом давлатларининг шакллари.....	285
АДАБИЁТЛАР:.....	300

ҚИЁСИЙ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ ЎҚУВ ҚўЛЛАНМА

Texnik muharrir: B. Norgirodov

Ношир: Зайнийев Ф.

Мухаррир: Ахмедова М.

Дизайнер: Зайнийев М.

Компютерда тайёрловчи: Шодмонов С.

Нашриёт лицензия рақами № 005073-06 08.02.2016 й.

«МЕРИТ ПРИНТ» наشريёти

100000, Манзил: Тошкент шаҳри, Яққасарой тумани,

Ш.Руставели кўчаси 91-уй

Тел.: +998 90 000 06 63

Босишга 30.11.2025-йилда рухсат этилди.

Бичими 84x108, 1/16

«Times New Roman» гарнитураси.

Офсет босма усулида босилди.

Шартли босма табоғи 19, Буюртма № 505

Adadi: 100 nusxa